

Fortællinger fra Allerup-Tjæreborg

af Niels Andersen

Der findes mange fortællinger, der aldrig er blevet skrevet ned, og her følger fire af den type, der blev fortalt mellem folk i Allerup-Tjæreborg-området før i tiden. De tre stammer fra min mor, Agnes Andersen, som var meget glad for at fortælle, hvad hun huskede fra gamle dage eller selv havde fået fortalt, og den sidste historie har jeg hørt fra min svoger, Johannes Josefsen.

*Min mor, Agnes Andersen, var meget glad for at fortælle historier om gamle dage, ca. 1960.
Privateje.*

Engvanding langs Sneum Å

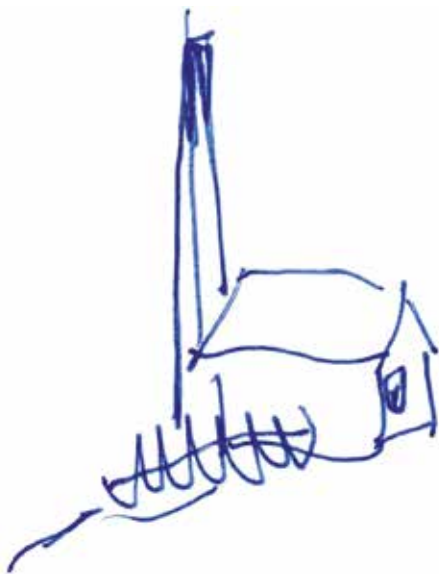
Efter krigen i 1864 mistede vi Sønderjylland til tyskerne, og en halv snes år senere citerede Dalgas de berømte ord, som H.P. Holst havde forfattet: "Hvad udad tabtes, skal indad vindes" – og så gik man i gang med at opdyrke heden. Samtidig gik man i gang med engvandingen langs åer og bække, ikke mindst i Sydvestjylland.

Der blev bygget mange vindmøller langs Sneum Å. Det var firevingede møller med sejl magen til dem, der i dag kan ses længere sydpå i Ballum Enge. Med en snegl pumpe de vand op i kanaler, der ledte vandet ind over engene, så man kunne avle mere græs og hø, og derved kunne bønderne udvide besætningen, der så igen gav mere gødning til agermarkerne, så kornproduktionen kunne forøges. En produktionsudvidelse blev sat i gang, og dermed begyndte også mekaniseringen.

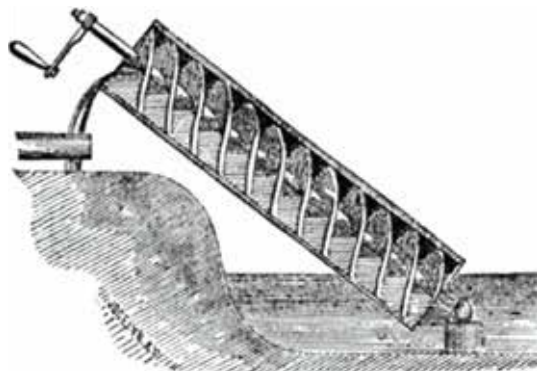
Omkring 1880 blev det besluttet at bygge en dampsnegl ved Sneum Å. Én dampsnegl kunne pumpe meget mere vand end alle vindmøllerne tilsammen, og den var, som navnet antyder, drevet af en dampmaskine. Engvandingsprojektet med dampsneglen på Allerup-Tjæreborgsiden var udarbejdet af Hedeselskabet, hvor Enrico Dalgas var direktør. Den praktiske udførelse blev derimod overladt til engmester Thomsen. Han

havde fået sin uddannelse i Skåne og kom til Tjæreborg i 1887.

Det var et større ingeniørarbejde, engmester Thomsen kom til at stå for. Tæt ved Sneum Å blev opført en bygning med en høj skorsten til dampmaskinen, som skulle drive sneglen. Denne var over en meter i diameter og kunne hvert minut løfte 14 m³ vand op i hovedkanalen, der var anlagt over engene, og hvorigennem vandet strømmede de fire km helt til Roborg. Ved et sindrigt system blev vandet ledt gennem hovedkanalen og fordelt i sidekanaler med skodder, der kunne lukkes op og i – først til de højeste enge og derefter ned til de lavere. Engene blev derved damsat, det vil sige dækket med 20-30 cm vand, der så skulle stå der i 2-3 dage. Derefter blev vandet ledt væk igen

Dampsneglen ved Sneum Å, som jeg husker den. Skitse af Niels Andersen, 2017.

Dampsneglen var en arkimedes-skrue, der blev drevet af en dampmaskine.

Commens.wikimedia.dk

gennem afvandingskanalerne og tilbage til åen. I et døgn kunne 20.000 m³ vand fordeles over 350 tdl.

Sammen med vandet blev en masse ål også pumpet op i engene til stor morskab for drengene.

Engmester Thomsen

Engmester Thomsen, der var født i 1858 på Als, blev gift med datteren fra Anneksgården i Tjæreborg, og de overtog hendes fødehjem. Han arbejdede desuden som entreprenør. Dræning, engvanding og plantning var hans store lyst. I deres have med de store træer holdtes i mange år grundlovsfester. Som entreprenør rejste engmester Thomsen ofte med toget. Han var en fornem herre, man lagde mærke til, altid med hvide handsker og sølvbeslået stok. Hans store forbillede var Enrico Dalgas, hvorfor hans søn blev opkaldt efter ham og fik navnet Enrico.

Nu skal man huske på, at det var helt

andre tider dengang. I avisen stod der ikke noget om dårlig sædkvalitet eller manglende lyst. En sund og rask familie fik normalt et barn hvert år, så problemet dengang var at hitte på navne til de mange børn. Højskoleforstander Frederik Christensen, Vrå Højskole, fortalte engang i radioen om, hvordan hans oldeforældre tyede til kulturpersoner, da alle forfædre og derefter alle dem, man sagde De til i sognet, såsom mejeribestyreren, læreren og brugsuddele- ren, var blevet opkaldt, hvorfor Frederiks bedstefar havde fået navnet: Nikolaj Frederik Severin Thomsen. (De to familier Thomsen har intet med hinanden at gøre).

Vurderingsmand

Engmester Thomsen nåede at fejre 50 års jubilæum som vurderingsmand i brandkassen. Engang skulle han ud at vurdere hos Kristiane og Jens Krage i Opsneum sammen med to af de lokale bønder, Jens Slot og Niels H. Andersen, min farfar. Om de to bønder nu havde et godt øje til engmester Thomsen på grund af de hvide handsker og den sølvbeslåede stok, ved jeg ikke, men dengang forretningen var overstået, kom Kristiane, der var meget gæstfri, og bød på frokost.

Desværre var hun meget lidt proper. De kogte og pillede æg vidnede om snavsede fingre, og æggene var ikke engang "glosede" – et fif nogen benyttede: Det pillede æg kom hurtig ind og ud af munden og blev skinnende hvidt. Det var en lidt pinlig situation, men da sagde Jens Sloth: *Oh Kristiane, det æ endda en skam, te Niels og mæ hår så grow travlt. Ku' do æt lig' lav en kaffepuns te wos. Den ka vi snår slug. Men engmester Thomsen – han hår grow gue ti te æ frokost.* Og sådan blev det.

Så vidt vides tog engmester Thomsen ingen skade af frokosten. Efter et langt og virksomt liv døde han 90 år gammel.

Æ Stuer Slesviger

En anden vigtig person var markmanden. Han var ansat af bønderne i fællesskab, holdt øje med kreaturerne i engene og sørgede for fordelingen af vandet, og så passede han på, at ingen snød ved at lukke vand ind på sin egen eng uden tilladelse. Det job var overladt til Æ Stuer Slesviger.

Æ Stuer Slesviger var kommet vandrende til Allerup med kone og fem børn. Han var en kæmpe at se på, og alt, hvad de ejede, bar han i en bylt på ryggen. Han var pralende og stortalende, men gjorde et godt stykke arbejde, når bønderne sendte bud efter ham. Familien kom fra Sønderjylland – derfor navnet Æ Stuer Slesviger, og onde tunger ville vide, at han havde slået en tysker ihjel og derfor var flygtet til Allerup. Det passede selvfølgelig ikke, men stor og stærk var han, og han havde hænder så store som roegrebe.

Engang var Æ Stuer Slesviger kommet til marked i Bramming, hvor Kæmpe Karla optrådte. Da det lød over højtaleren: *100 kr. til den, der kan nedlægge Kæmpe Karla!* meldte Æ Stuer Slesviger sig. *En gårdmand fra Allerup havde meldt sig ...* lød det nu i højtaleren, mens han gik op på podiet. Det viste sig, at damen var indsmurt i olie og meget vanskelig at tumle med, men bagefter sagde Æ Stuer Slesviger: *Ja, det knev pinneme, men så fik æ fat i hinners patter, o så måt' hun Fanden miste mæ gi sæ.* Desværre blev han diskvalificeret, for de 100 kr. ville ellers ha' lunet.

Han havde et hidsigt temperament, der særlig kom i udbrud, når han havde fået for

mange kaffepunche. Desuden var han sikkert det, man nu kalder maniodepressiv, og i de depressive perioder ville han hænge sig selv. Imidlertid sørgede han altid for at anbringe rebet under armene. Det fortælles, at der engang var en, der fortalte ham, at han skulle lægge løkken om halsen. *Jamen så ka' a æt fo æ vej'r*, var svaret.

En vinteraften hændte det, at der kom bud til Klavs Gørding, der var nabo til Æ Stuer Slesviger – *Far har hængt sig!* Klavs skyndte sig derover, og da han kom ind i laden, hvor det var meget mørkt, stødte han imod noget. – *Uha! Han er allerede helt kold.* udbrød Klavs. Det viste sig heldigvis, at det var en gris, der var blevet slagtet og hængt op på en stige til afkøling, mens Æ Stuer Slesviger lå i høet og sov rusen ud.

Stuer Jens

Enghø var dengang en eftertragtet vare,

der kunne sælges på havnen i Esbjerg, og en anden stor mand, Stuer Jens, skal nævnes her i den forbindelse. Stuer Jens var en stor mand. Han vejede 300 pund og var sin vægt værd i hø, og det rent bogstaveligt talt.

Når en af de bønder, han kendte, skulle til Esbjerg med et læs hø, ville Stuer Jens da så gerne med. Det kom han, og han lå så mageligt oppe på hølæsset. Når de kom til Esbjerg og hen på brovægten, lå Stuer Jens dybt nede i høet og sov. Sjovt nok vågnede han altid lige efter vejningen og gled ubemærket ned fra hølæsset, hvorefter han vandrede hjemad mod Tjæreborg. Når høet var læsset af til den nye ejer, kørte bonden hjemad med den tomme vogn, og tilfældigvis traf han da altid Stuer Jens på hjemvejen. *Nej – går du der Jens, sæt dig op i æ vugn, så kjø'r vi li' til Tjæreborg Kro og får vos en par kaffe-punch'.*

Engvandingsystemets hovedkanal følger nord-siden af Allerup Enge, mens Darum-Tjæreborg Diget følger kystlinien syd for Allerup Enge. Udsnit af Geodætisk Instituts Maalebordsblad 3504 Darum, 1935.

Digebørster

Da Darum-Tjæreborgdiget blev bygget i 1927, var min svoger, Johannes Josefsen, en lille dreng i Allerup, og sammen med sin far, Josef, fulgte han ivrigt med i digebyggeriet. Gravmaskinen, der blev brugt ved anlægsarbejdet, var drevet af en dampmaskine med et stort fyr, hvor man skovlede kul ind gennem en stor luge i kedlen. Det fulgte Johannes selvfølgelig med i.

De folk, der arbejdede ved digebyggeriet, kaldtes for digebørster, ligesom de, der byggede jernbaner, kaldtes for banebørster. Den samme type arbejdere kendes også fra brobyggerier og lignende. Det var dygtige folk, der kunne få arbejdet til side i en fart, mens det med penge og spiritus kunne gå lidt op og ned. Sådan var det også med dige-

børsterne, hvoraf mange midlertidigt boede hos bønderne i Allerup.

Som Allerup-dreng kendte Johannes mange af disse digebørster. De var tit glade for børn, og han undrede sig over, at enkelte af dem forsvandt. Det kunne have mange årsager, men da Johannes hørte, at "Tusindben" – sådan var der en, der blev kaldt, at Tusindben var blevet fyret – "fyret" – fik han helt ondt i maven ved tanken om, at Tusindben var blevet puttet ind i det store fyr på dampmaskinen ...

Niels Andersen, P. Bertramsvej 7, 6731 Tjæreborg. Født 1931. Fhv. gårdejer og sognerådsformand. Har tidligere skrevet til Fra Ribe Amt og Sneum-Tjæreborg Kirke- og Sogneblad.